

Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισής του στην Ελλάδα*

ΝΕΣΤΟΡΑ ΚΟΥΡΑΚΗ, Καθηγητή Εγκληματολογίας στη Νομική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών

Αντικείμενο της μελέτης αυτής είναι να παρουσιάσουν οι μορφές με τις οποίες εμφανίζεται το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα κατά τα τελευταία χρόνια και, ακόμη, να εξετασθεί ο τρόπος με τον οποίο οι περιπτώσεις αυτές του οργανωμένου εγκλήματος αντιμετωπίζονται από την Ελληνική νομοθεσία, τη νομολογία και τους επιστημονικούς ή άλλους φορείς της κοινωνίας.

The object of this publication is to expose the various forms of the organized crime in Greece and to examine how the greek legislator, the jurisprudence and other institutions are coping with this matter.

Τον Νοέμβριο 1997 μου έγινε η τιμή να παρουσιάσω ως εκπρόσωπος της Ελλάδας, στο πλαίσιο Προσυνεδρίου της Διεθνούς Εταιρείας Ποινικού Δικαίου (Αλεξάνδρεια, 8-12.11.1997), μία εισήγηση για τις επιμέρους μορφές του οργανωμένου εγκλήματος στη χώρα μας. Η εισήγηση αυτή δημοσιεύθηκε πρόσφατα στη *Revue Internationale de Droit Pénal*, 69e appnée, 1e et 2e trimestres 1998, σελ. 369-388. Κύρια ερωτήματα στα οποία κλήθηκα να απαντήσω με αυτή την εισήγηση ήταν, πρώτον, με ποιες μορφές εμφανίζεται το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, και, δεύτερον, πώς αντιμετωπίζονται οι μορφές αυτές εμφάνισής του από τη νομοθεσία, τη νομολογία και, γενικότερα, το Κράτος και την κοινωνία. Στις αναπτύξεις που ακολουθούν θα επιχειρήσω μία νέα παρουσίαση των όσων εξέθεσα σε αυτή την εισήγηση, με εμπλοκούσμό των στοιχείων και προσαρμογή του περιεχομένου στα ενδιαφέροντα των Ελλήνων νομικών.

Βεβαίως, για να απαντηθεί το ερώτημα ως προς τις μορφές εμφάνισης του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα, προϋποτίθεται να δοθεί ένας ορισμός περί του τι είναι «οργανωμένο έγκλημα». Σε γενικές γραμμίδες και για τις ανάγκες αυτής της μελέτης μπορούν να επισημαθούν, τέσσερα ειδικότερα στοιχεία, που, σύμφωνα με τις νεότερες τάσεις της επιστήμης, συναπαρτίζουν την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος από εγκληματολογική άποψη (από τα στοιχεία αυτά, τα δύο πρώτα θα ήταν σε θέση να αποτελέσουν και τη βάση για ένα νομικό ορισμό αυτού του εγκλήματος *de lege ferenda*):

(i) Οργάνωση με διαρθρωμένη ιεραρχία, αυστηρή κατανομή καθηκόντων και εσωτερικό κανονισμό επιβολής εξοντωτικών κυρώσεων για όσους αθετούν τους βασικούς κανόνες της οργάνωσης (π.χ. «νόμο της σωτηρίας»). Κυρίως υπάρχει ένας ολιγάριθμος «σκληρός πυρήνας» μελών της οργάνωσης, και, περαιτέρω, ένα ευρύ δίκτυο συνεργατών από ποικίλες κοινωνικές διαστρωματώσεις, που δεσμεύονται μεταξύ τους με τον «νόμο της σωτηρίας».

(ii) Ορθολογικός σχεδιασμός και σταθερή (ή και αποκλειστική) επιδίωξη μιας αθέμιτης δραστηριότητας που στοχεύει σε μαζική διάπραξη παρανομιών και σε μεγάλα οικονομικά ή άλλα οφέλη (π.χ. εμπορία ναρκωτικών και «λευκής σαρ-

κός»). Εξυπακούεται ότι για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος ο δράστης θα πρέπει να τελεί εν γνώσει και να υιοθετεί τους αθέμιτους σκοπούς της οργάνωσης, επίσης, δε, να έχει γνώση και θέληση ως προς το ότι με τη συμπεριφορά του συντελεί στην πραγμάτωση αυτών των σκοπών.

(iii) Χρησιμοποίηση βίας ή απειλών για άσκηση βίας προς επίτευξη των σκοπών της οργάνωσης, αλλά, τούτο, συνήθως, μόνον εφόσον άλλα, λιγότερο βίαια ή και (ημ)νόμιμα μέσα, όπως η δωροδοκία και η εκμετάλλευση των ελειγίσεων του νόμου, δεν μπορούν να οδηγήσουν στο αυτό επιθυμητό αποτέλεσμα.

(iv) Ύπαρξη άφθονων οικονομικών μέσων, πολιτικής επιρροής, σύγχρονης τεχνολογίας και νομικού επιτελείου, μέσω των οποίων επιδιώκεται η επίτευξη των αθεμίτων σκοπών. Επομένως, ξεασφάλιση της ανοχής ή ακόμη και της προστασίας (έναντι ανταλλαγμάτων) εκ μέρους επίσηρων δημόσιων λειτουργών που κατέχουν αξιώματα στη διοίκηση, στην αστυνομία ή σε άλλες στρατηγικές «θέσεις - κλειδιά» του κρατικού μηχανισμού και ανάπτυξη ανάλογων διασυνδέσεων με ισχυρούς πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο (πρβλ. Chr. L. Blakesley, The Criminal Justice Systems facing the Challenge of Organized Crime, εις: International Review of Penal Law, 67 (1996), 581-598: 584 επ.: M.B. Clinard/ R. Quinney, Criminal Behaviour Systems. A Typology, New York etc.: Holt, Rinehart and Winston, 1967, 382-427 (δεύτερη έκδοση 1973); H. J. Schneider, Kriminologie, Berlin / New York: de Gruyter, 1987, 51-52; U. Dörmann et al., Organisierte Kriminalität - wie groß ist die Gefahr. BKA Forschungsreihe: Wiesbaden, 1990, 6· Dick Hobbs, Professional and Organized Crime in Britain, εις: M. Maguire/ R. Morgan/R. Reiner (eds.), The Oxford Handbook of Criminology, Oxford: Clarendon Press, 1994, 441-468· Maurice Cusson, La notion du crime organisé, εις : Criminalité organisée et ordre dans la société (Colloque, Aix-en-Provence, 5, 6 et 7

* Μελέτη υπό δημοσίευση στα «Πρακτικά του 7ου Πανελλήνιου Συνεδρίου» της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου (Κομοτηνή, 23-25.10.1998).

juin 1996), Presses Universitaires d' Aix-Marseille, 1997· Sabrina Adamoli/ Andrea Di Nicola/ Ernesto U. Savona/ Paola Zoffi, Organized Crime Around the World, Helsinki: HEUNI, 1998, 4 επ.)

Εν όψει των ανωτέρω εννοιολογικών στοιχείων, ως μορφές οργανωμένου εγκλήματος μπορούν να θεωρηθούν η ευρείας έκτασης εμπορία ναρκωτικών και όπλων, η παράνομη διακίνηση γυναικών και ανηλίκων προς εκπόρνευση, η λαθρεμπορία οινοπνευματώδων ποτών, τσιγάρων, μελών ανθρωπίνου σώματος κ.λπ., η παράνομη μεταφορά λαθρομεταναστών, η εκβιαστική κλοπή αυτοκινήτων, η εκβιαστική παροχή «προστασίας» σε νυκτερινά κέντρα, χαρτοπαικτικές λέσχες, καταστήματα ή επιχειρήσεις, η εκτέλεση δολοφονιών με οργανωμένο τρόπο ή επί πληρωμή, η διάπραξη απαγωγών με σκοπό την είσπραξη λύτρων, ακόμη, δε, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και ο αθέμιτος σφρετερισμός κονδυλίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, με τη διευρυμένη έννοια του οργανωμένου εγκλήματος που υιοθετείται εδώ και που περιλαμβάνει γενικά αθέμιτες δραστηριότητες αποβλέπουσες στην επίτευξη μεγάλων οικονομικών ή άλλων οφελών, αντικείμενο μελέτης στο πλαίσιο των εδώ αναπτύξεων μπορεί να είναι και η τρομοκρατία, αν και εξίσου υποστηρίζειν μπορεί να είναι και η αντίθετη άποψη.

Ως προς την ειδικότερη κατάσταση στην Ελλάδα, οι μορφές οργανωμένου εγκλήματος που εμφανίζονται συχνότερα, ιδίως από τα μέσα της δεκαετίας '70, είναι οι ακόλουθες, σε συσχετισμό και με τον τρόπο αντιμετώπισής τους σε επίπεδο νομοθεσίας και πρακτικής (για τη συλλογή συναφών στοιχείων πολύτιμα υπήρξαν και τα δημοσιεύματα ελληνικών εφημερίδων, που μνημονεύονται κατά περίπτωση, ώστε να διευκολυνθεί η περαιτέρω έρευνα των ζητημάτων):

(α) Κύρια μορφή οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα είναι αναμφισβήτητα η μεγαλεμπορία ναρκωτικών ουσιών. Το πρόβλημα έχει οξυνθεί ιδιαίτερα κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια, διότι η χώρα μας βρίσκεται σε καίρια θέση επί της λεγόμενης «Βαλκανικής Οδού», της βασικής δηλ. διαδρομής που ακολουθείται για τη διαμετακόμιση ουσιών από την Τουρκία προς τη Βουλγαρία και την υπόλοιπη Ευρώπη. Ενδιαφέρον είναι στο σημείο αυτό να τονισθεί ότι από τις ποσότητες ηρωΐνης που κατασχέθηκαν το 1994 σε χώρες - μέλη της «Βαλκανικής Οδού», ενώ μεγάλο θεωρείται και το ποσοστό των ουσιών που διακινούνται στην Ελλάδα μέσω της «Βαλκανικής Οδού» από Τούρκους λαθρεμπόρους, δηλ. περί τα 2/3 του συνόλου των διακινουμένων ποσοτήτων (βλ. εφημερίδα «Το Βήμα» της 17.3.1996, σελ. A4, όπου δημοσίευμα βασισμένο σε έκθεση αξιωματούχου του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, (βλ. επίσης Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας, Επίσης Έκθεση σχετικά με την κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 1997, Λισαβώνα, 1999, σελ. 35 επ., καθώς και Κώστα Τσαρούχα, Η Διεθνής των Ναρκωτικών, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997 (δ' έκδ.), 356 επ.). Πάντως, κατά τη δεκαετία του '90 μεγάλες ποσότητες ουσιών, κυρίως ακατέργαστης ινδικής κάνναβης και ηρωίνης, έχουν εισρεύσει στην Ελλάδα και από τα βόρεια σύνορά της, κυρίως από την Αλβανία, μέσω λαθρεμπόρων που εδρεύουν εκεί (έτσι 150 κιλά κάνναβης κατασχέθηκαν το 1996 στην περιο-

χή της Καστοριάς, κοντά στα σύνορα της Ελλάδας με τις δύο αυτές χώρες - βλ. «Καθημερινή», 26-27.4.1997, σελ. 14). Εξάλλου, από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει αφενός ότι οι εισαγόμενες αυτές ποσότητες είναι αυξανόμενες από χρόνο σε χρόνο (τουλάχιστον από τη σκοπιά των κατασχομένων ποσοτήτων ινδικής κάνναβης και των συλληφθέντων/καταδικασθέντων για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών [πρβλ. γενικότερα Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχική Υγειεινής, Επίσης Έκθεση για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα, 1997, με επιμ. Α. Κοκκέβη, Αθήνα (Ιούνιος 1998), σελ. 32 επ. και «Τύπος της Κυριακής», 28.4.1996, σελ. 97]) και αφετέρου ότι στην Ελλάδα, πέρα από τη διαμετακόμιση ποσοτήτων, έκταση έχει προσλάβει και η μεγάλη διάθεση τέτοιων ποσοτήτων στην ίδια την ελληνική αγορά, με υπολογιζόμενο αριθμό εξαρτημένων προσώπων περί τις 100.000 και με εκτιμώμενο ετήσιο κύκλο εργασιών από την εμπορία ηρωίνης περί τα 1,43 δισεκατομμύρια δολλάρια (βλ. «Το Βήμα» της 27.8.1995, σελ. A30). Επίσης, σημαντική άνοδο έχουν σημειώσει στην Ελλάδα οι επίσημα διαπιστωμένοι θάνατοι από ναρκωτικά (222 το 1997 έναντι 79 το 1992 και 56 το 1987). Τα δεδομένα αυτά έχουν προκαλέσει σοβαρές αντιδράσεις στην κοινή γνώμη και τους πολιτικούς εκπροσώπους της χώρας για μία αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος. Μάλιστα σε μία σφυγμομέτρηση που διενεργήθηκε μεταξύ των μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου, 73% των απαντησάντων θεώρησαν ότι η κατάσταση απαιτούσε τη θέσπιση αυστηρότερων ποινών απέναντι στους εμπόρους ναρκωτικών, ενώ 22,3% τάχθηκαν ακόμη και υπέρ της επαναφοράς της θανατικής ποινής για τέτοιες περιπτώσεις («Έξουσία», 23.10.1997, σελ. 42).

Γεγονός είναι, βέβαια, ότι η εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών απειλείται από την ισχύουσα νομοθεσία με αυστηρές ποινές κάθειρξης 10-20 ετών, που μπορούν να φθάσουν έως την επιβολή ισόβιας κάθειρξης και υψηλών χρηματικών ποινών όταν ο δράστης είναι υπότροπος ή θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνος κ.λπ. (άρθρο 5 και 8 Ν 1729/1987 «καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών, προστασία των νέων και άλλες διατάξεις», όπως ισχύει: για την ερμηνεία αυτών των διατάξεων βλ. ίδιως Ιακ. I. Φαρασεδάκη / I.I. Συλίκου, Ναρκωτικά. Νομική & Εγκληματολογική Διάσταση στην Ελλάδα-και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, 111 επ., 200 επ., Στεφ. Παύλου, Δογματικά & Ερμηνευτικά Προβλήματα του Ν 1729/1987, Αθήνα, Δίκαιο & Οικονομία, 1997, 72 επ., 137 επ. και M. Καϊάφα - Γκυπάντι / E. Συμεωνίδου - Καστανίδου, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά, Αθήνα / Κομοτηνή, εκδ. Α. Ν. Σάκκουλας, 1997, Νομολογία, σελ. 26 επ., 39 επ.). Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι ορισμένες φορές οι μεγαλέμποροι ναρκωτικών, χάρη στη μεγάλη οικονομική τους επιφάνεια, έχουν επιτύχει να αποδράσουν από τη φυλακή ή και να αποφύγουν μεγάλες καταδίκες, προσκομιζόντας ιατρικές βεβαιώσεις ότι δήθεν είναι εξαρτημένοι. Τα περιστατικά αυτά είχαν καταγγελθεί από τον τότε Αντεισαγγελέα Αρείου Πάγου αειμνηστο Ανδρέα Φλούδα σε σχετική Έκθεσή του (πρβλ. «Το Βήμα» της 7.6.1992, σελ. A53), καθώς και σε Έκθεση αρμόδιου αξιωματούχου της Ελληνικής Αστυνομίας προς την Κοινοβουλευτική Επιτροπή για το Πρόβλημα των Ναρκωτικών, τον Φεβρουάριο 1995 (εφημερίδα «Έξουσία» της 11.11.1996).

(β) Άλλες χαρακτηριστικές μορφές οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα σχετίζονται με τις παράνομες δραστηριότητες του λεγόμενου «υποκόσμου», εγχωρίου και αλλοδαπού, κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και εξής. Η ανώμαλη μεταβατική κατάσταση που διαμορφώθηκε έκτοτε στις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, αφενός μεν δημιούργησε μεγάλα κύματα οικονομικών μεταναστών, πολλοί από τους οποίους αναγκάσθηκαν να εμπλακούν εδώ σε περιθωριακά επαγγέλματα και αφετέρου ευνόησε την οργάνωση συμμοριών από Βαλκάνιους, οι οποίοι, σε συνεργασία με Έλληνες αλλά και συμπατριώτες τους, οργάνωσαν την παράνομη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών από την πατρίδα τους προς την Ελλάδα. Μεγάλες ποσότητες ναρκωτικών ουσιών, αλλά επίσης όπλων, τσιγάρων και οινοπνευματωδών, διακινούνται έτσι από διάφορες συμμορίες, που συνήθως χαρακτηρίζονται ως «Αλβανική Μαφία», «Σκοπιανή Μαφία» κ.λπ. Πολλές φορές μάλιστα, η εμπορία ναρκωτικών χρησιμοποιείται για την αγορά όπλων σε εμπόλεμες περιοχές και για την εν γένει χρηματοδότηση του ένοπλου αγώνα. Επίσης, ενεργός είναι η συμμετοχή αλλοδαπών συμμοριών τόσο για τη διακίνηση γυναικών και ανηλίκων από την πρώην Σοβιετική Ένωση και άλλες βαλκανικές χώρες προς την Ελλάδα με σκοπό την εκπόρνευσή τους (βλ. σχετ. ενδιαφέρουσα έκθεση διύπουργικής επιτροπής ως προς τη σεξουαλική εκμετάλλευση αλλοδαπών γυναικών στην Ελλάδα, στην εφημ. «Το Βήμα» της 1.9.1996, σελ. A46· για αντίστοιχα στοιχεία ως προς ανηλίκους που προωθήθηκαν στην πορνεία - υπολογίζονται περί τις 3000 για το διάστημα από Σεπτέμβριο 1995 έως Μάρτιο 1997, βλ. ιδίως εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» της 27.5.1997, σελ. 3), όσο και για τη μεταφορά λαθρομεταναστών από την Τουρκία και την Αλβανία (πληροφορίες για τα κυκλώματα αλλοδαπών που επιδίδονται σε αυτή την κερδοφόρα απασχόληση βλ. π.χ. στις εφημ. «Το Βήμα» της 9.7.1995, σελ. A34, «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 26.10.1997, σελ. 93 και «Καθημερινή» της 21.12.1997, σελ. 32).

Ενδιαφέρον είναι να υπογραμμισθεί ότι οι άνθρωποι αυτών των συμμοριών δεν διστάζουν να προχωρήσουν ακόμη και σε πράξεις βίας κατά ανθρώπινης ζωής και σωματικής ακεραιότητας, όταν αυτό επιβάλλεται για την πραγμάτωση των στόχων τους. Έτσι, την 18.2.1997 μία παγιδευμένη βόμβα εξερράγη και ακρωτηρίασε την Γεωργία Σολδάτου, σύζυγο του Διοικητή Ασφαλείας στα Χανιά, όταν αυτή επεχείρησε να θέσει σε κίνηση το αυτοκίνητό της. Σημειώνεται ότι ο Γεώργιος Σολδάτος είχε αποτελέσει στόχο απειλών ή επιθέσεων και κατά το παρελθόν, λόγω της σθεναρότητας που είχε επιδείξει για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας στην περιοχή αρμοδιότητάς του (ληστείες, εμπορία ναρκωτικών, τοκογλυφία, απαγωγές) (βλ. σχετ. δημοσιεύματα στο «Βήμα» της 23.2.1997, σελ. A48-A49 και στην «Εξουσία» της 19.2.1997, σελ. 19 και της 3.3.1997, σελ. 27 επ.). Ακόμη, επτά μήνες αργότερα, την 20.9.1997, μία άλλη βομβιστική επίθεση σημειώθηκε στο Ρέθυμνο, εναντίον του εκεί εκλεγμένου Νομάρχη Μανώλη Λίτινα, του οποίου το διαμέρισμα ανατινάχθηκε με 8 κιλά δυναμίτη (ευτυχώς χωρίς ανθρώπινα θύματα). Ο Νομάρχης είχε κι αυτός ενταποκοινήσει την εποχή εκείνη τις προσπάθειές του για καταπολέμηση της εγκληματικότητας στην περιοχή του, κυρίως αναφορικά με την καλλιέργεια ινδικής κάνναβης, τη ζωοκλο-

πή και την καταπάτηση εκτάσεων από βοσκούς, γι' αυτό και είχε απειλήθει από αγνώστους ήδη τον Ιούνιο 1997 (βλ. «Ελευθεροτυπία» της 22.9.1997, σελ. 56-57, «Το Βήμα» της 28.9.1997, σελ. A42-A45, «Εθνος της Κυριακής» της 28.9.1997, σελ. 32-33, Τάσος Τέλογλου, «Τα Νέα» της 3.10.1997, σελ. 22-23, «Καθημερινή» της 19.10.1997, σελ. 33).

Αξίζει να επισημανθεί ότι το νόμοθετικό πλαίσιο που διέπει την παράνομη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών από τον υπόκοσμο παρουσιάζει αρκετές διαφοροποιήσεις από περίπτωση σε περίπτωση. Έτσι, πέρα από την εμπορία ναρκωτικών ουσιών, για την οποία έγινε λόγος προηγουμένως, η λαθραία διακίνηση όπλων αντιμετωπίζεται επίσης με αυστηρές ποινές (κάθειρη 5 - 20 ετών), αλλά εφόσον γίνεται «με σκοπό τη διάθεσή τους σε τρίτους για διάπραξη κακουργήματος ή με σκοπό τον παράνομο εφοδιασμό ομάδων, οργανώσεων, σωματείων ή ενώσεων προσώπων». Αντίθετα, εάν πρόκειται απλώς για παράνομη εισαγωγή όπλων από το εξωτερικό και εμπορία ή διάθεσή τους στην Ελλάδα, η προβλεπόμενη ποινή που μπορεί να επιβληθεί είναι μόνο φυλάκιση από 6 μήνες - 2 έτη (κατ' ελάχιστο όριο ανά περίπτωση) έως 5 χρόνια (κατ' ανώτατο όριο) (άρθρο 15 παρ. 1, 2 παρ. 11 και 6 παρ. 8 Ν 2168/1993 «ρύθμιση θεμάτων που αφορούν όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικές ύλες, εκρηκτικούς μηχανισμούς κατ' άλλες διατάξεις» - βλ. Μ. Καϊάφα - Γκριάντι / Ε. Συμεωνίδου - Καστανίδου, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Όπλα, Αθήνα / Κομοτηνή, εκδ. Α. Ν. Σάκκουλας, 1997, Νομολογία, σελ. 31). Εξάλλου, ως προς τη λαθρεμπορία τσιγάρων και οινοπνευματωδών, το σχετικό αδίκημα απειλείται από τον Τελωνειακό Κώδικα (άρθρο 100 παρ. 1 Ν 1165/1918, όπως ισχύει) με ποινές φυλάκισης από 6 μήνες έως 5 έτη και, σε διακεκριμένες περιπτώσεις, από 1 έτος έως 5 έτη. Σημειώνεται ότι από 1.1.1993 οι περισσότερες από τις διατάξεις του Τελωνειακού Κώδικα (άρθρα 1 - 89) εφαρμόζονται πλέον πρωτίστως για αγαθά από χώρες μη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι για τα ευρωπαϊκά αγαθά ισχύουν οι ρυθμίσεις του Ευρωπαϊκού Τελωνειακού Κώδικα (Βασικός Κανονισμός 2913/1992, στην Επίσημη Εφημερίδα Κοινότητας L-302 και Κανονισμός Εφαρμογής 2454/1993 στην επίσημη Εφημ. Κοινότητας L-253· βλ. αναλυτική παρουσίαση των νομοθετικών αυτών, που ισχύουν βεβαίως και για την Ελλάδα, εις Γεωργίου Βήτου, Κοινοτικός Τελωνειακός Κώδικας, Αθήνα / Κομοτηνή, εκδ. Α. Ν. Σάκκουλας, 1997). Πάντως σε ένα γενικότερο επίπεδο η επερχόμενη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, με την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, είναι προφανές ότι έχει διευκολύνει σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια την ανάπτυξη και στην Ελλάδα της λαθρεμπορίας και άλλων εγκλημάτων, ως μόνος, δε, ανασχετικός παράγων σ' αυτή την κατάσταση αναδεικνύονται πλέον οι συμφωνίες του Schengen, που ψηφίσθηκαν και από την Ελλάδα (Ν 2514/1997, όπως τροποποιούθηκε με τον Ν 2679/1999· πρβλ. Νικ. Σακελλαρίου, Το Σύστημα Πληροφοριών Schengen, Αθήνα / Κομοτηνή, εκδ. Α. Ν. Σάκκουλας, 1995) και που εμπεριέχουν ειδικές διατάξεις για αστυνομική και δικαστική συνεργασία μεταξύ των χωρών προς καταδίωξη και σύλληψη δραστών ανθρωποκτονίας με πρόθεση, βιασμού, εμπρησμού με πρόθεση, παραχάραξης, εκβίασης, απαγωγής και ομηρείας, σωματεμπορίας, παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, παράνομης μεταφοράς τοξικών και βλαπτικών αποβλήτων,

κ.λπ. (βλ. ιδίως άρθρο 39 επ. του Ν 2514/1997). Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Αστυνομίας (Europol), της οποίας η ιδρυτική σύμβαση επικυρώθηκε πρόσφατα και από τη χώρα μας με τον Ν 2605/1998 (ΚΝοΒ 1998, 772). Τέλος, η διακίνηση γυναικών ή ανηλίκων για εκπόρνευση και η μεταφορά λαθρομεταναστών διευκολύνονται επίσης, έως ένα βαθμό, από την ισχύουσα στην Ελλάδα νομοθεσία, που δεν εμφανίζει ιδιαίτερη αυστηρότητα. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 33 του Ν1975/1991 (τίτλος του νόμου: «Είσοδος - έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις»), εάν κάποιος μεταφέρει παράνομα από το εξωτερικό στην Ελλάδα αλλοδαπούς ή τους πρωθεί στο εσωτερικό της χώρας κ.λπ., αντιμετωπίζει ποινή φυλάκισης 1 - 5 ετών ή, σε επιβαρυντικές περιπτώσεις, 2 - 5 ετών (π.χ. αν η μεταφορά ενεργείται κατ' επάγγελμα), καθώς και χρηματικές ποινές έως το πολύ 5 εκατομμύρια δρχ. (βλ. για την ερμηνεία του νόμου αυτού Ν. Χλέπα / Δημ. Σπυράκου, Ο νόμος 1975/ 1991 περί αλλοδαπών και το Σύνταγμα, Αθήνα / Κομοτηνή, εκδ. Α. Ν. Σάκκουλας, 1992, σελ. 52 επ.). Επίσης κατά την ελληνική νομοθεσία και, ειδικότερα, κατά τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, η διευκόλυνση ακολασίας άλλων (άρθρο 348 ΠΚ), η μαστροπεία (άρθρο 349 ΠΚ), η εκμετάλλευση πόρνης (350 ΠΚ) και η σωματεμπορία (άρθρο 351 ΠΚ) ουδέποτε απειλούνται με ποινή κατά της ελευθερίας άνω των 5 ετών, ακόμη και όταν οι πράξεις αυτές διενεργούνται κατ' επάγγελμα ή από κερδοσκοπία. Αυστηρότερες είναι οι ποινές μόνον εάν στα γενετήσια εγκλήματα εμπλέκονται ανήλικοι κάτω των 13 ετών, οπότε συνήθως προβλέπεται κάθειρη (άρθρο 339 ΠΚ).

(γ) Η κλοπή αυτοκινήτων προς άσκηση εκβιασμού στον ιδιοκτήτη και η παροχή «προστασίας» σε κέντρα, λέσχες κ.λπ. αποτελούν δύο ακόμη κλασσικές περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος, που παραπέμπουν ευθέως σε πρακτικές «μαφίας» και που έχουν κάνει την εμφάνισή τους στη χώρα μας κυρίως από τη δεκαετία '80 και μετά. Ειδικότερα, ως προς τις εκβιαστικές κλοπές αυτοκινήτων, η αύξηση τους μέσα σε 15 χρόνια έχει σημειώσει κατακόρυφη άνοδο (κατά 6, 5 φορές). Ενώ δηλαδή το 1982 τα κλεμμένα αυτοκίνητα αριθμούνταν σε περίπου 2.300 και από αυτά το ποσοστό ανευρεθέντων ήταν 73%, μετέπειτα (1998) ο αριθμός των κλαπέντων έφθασε τα 18.243 ετησίως και το ποσοστό ανεύρεσης έπεισε στο 43%! (βλ. σχετ. δημοσιεύματα στο «Βήμα» της 29.11.1992, σελ. A44, στην «Εξουσία» της 17.4.1997, σελ. 57 και στον «Τύπο της Κυριακής» της 14.12.1997, σελ. 70-71. Επίσης βλ. Δημ. Τζουβάρα, Κλοπές Οχημάτων, στην «Αστυνομική Επιθεώρηση», Μάρτιος 1998, σελ.156-158).

Εξάλλου, ως προς την παροχή «προστασίας» έναντι αμοιβής σε κέντρα κ.λπ. από οργανωμένες ομάδες «νονών», η εμφάνιση του προβλήματος στις αρχές της δεκαετίας '80 συσχετίζεται με τον πολλαπλασιασμό, την ίδια εποχή, των κέντρων διασκέδασης στην Εθνική Οδό Αθηνών - Λαμίας, οπότε η νυκτερινή διασκέδαση άρχισε να μεταβάλεται σε «βιομηχανία» πολλών δισεκατομμυρίων. Τα τεράστια κέρδη των κέντρων ήταν φυσικό να προσελκύσουν το ενδιαφέρον χειροδύναμων ανθρώπων του υποκόσμου, οι οποίοι με εκβιαστικό τρόπο επέβαλαν στους ιδιοκτήτες των κέντρων την ακριβοπληρωμένη «προστασία» τους είτε με τον παρα-

δοσιακό τρόπο των «νόμων της νύχτας» είτε μέσω εικονικών εταιρειών security. Εάν κάποιος επιχειρηματίας δυσανασχετούσε ή αρνιόταν να δεχθεί αυτή την «προστασία», κινδύνευε (και κινδυνεύει οποτεδήποτε) να βρει την επιχείρησή του ανατιναγμένη από έκρηξη χειροβομβίδας ή δέσμης από δυναμίτιδα, όπως φαίνεται ότι συνέβη π.χ. σε δύο πολυτελή νυκτερινά κέντρα της οδού Αμερικής στις αρχές Νοεμβρίου 1997 και σε τρία παραλιακά κέντρα τον Μάιο 1995. Αξιοσημείωτο είναι, όπως αναγράφηκε στον Τύπο, ότι τον Νοέμβριο 1989 περίπου 20 αρχηγοί συμμοριών της νύχτας συσκέφθηκαν και συμφώνησαν να κατανείμουν μεταξύ τους την Αττική και τον Πειραιά σε ζώνες επιρροής και αρμοδιότητας, ώστε να μην υπάρχουν αμφισβήτησεις και έριδες μεταξύ τους. Έκτοτε οι συναντήσεις αυτές φαίνεται ότι επαναλαμβάνονται σε τακτικά διαστήματα, ώστε να επιβεβαιώνονται οι συμφωνίες. Σήμερα, κατά τα διαθέσιμα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, η περιοχή αυτή είναι διαμοιρασμένη σε εννέα ζώνες, που τις ελέγχουν ένδεκα συμμορίες, συνολικά περί τα 100 άτομα, πολλοί από τους οποίους ασκούν τον έλεγχο από τη φυλακή! (χάρτες της Αττικής γι' αυτή την κατανομή και σχετ. πληροφορίες βλ. στις εφημ. «Έθνος» της 5.11.1997, σελ. 16-17 και «Έξουσία» της 12.11.1996, σελ. 20-21). Υπολογίζεται ότι ο ετήσιος τζίρος ξεπερνάει τα 6,5 δισεκατομμύρια δρχ. και ότι οι εισπράξεις κάθε συμμορίας υπερβαίνουν τα 50 εκατομμύρια μηνιαίως, αν και το ύψος των εισπράξεων αυτών ποικίλλει σημαντικά αναλόγως με την περιοχή (προφανώς τις πλέον προσοδοφόρες περιοχές νέμονται οι ισχυρότερες και σκληρότερες συμμορίες). Πολλές μικρότερης ισχύος διάδεσες, για να συμπληρώσουν το χαμένο έδαιφος, έχουν επεκτείνει κατά τα τελευταία χρόνια την «προστασία» τους και σε άλλους τομείς πέρα από εκείνους της «νύχτας», π.χ. σε εκθέσεις αυτοκινήτων, καταστήματα ηλεκτρονικών ειδών, εστιατόρια ή ακόμη και περίπτερα. Είναι γεγονός ότι κατά την περίοδο 1991-1992 έξπασε άγριος πόλεμος μεταξύ των συμμοριών και δολιοφονήθηκαν με μέθοδο μαφίας περί τα επτά σημαντικά μέλη τους, ενώ αρκετοί άλλοι συνελήφθησαν από την Αστυνομία και εξαρθρώθηκαν οι συμμορίες τους (1992). Όμως ο νόμος της σιωπής και ο φόβος των αντιποίνων καθιστούν τη διώξη τους ιδιαίτερα δύσκολη, ενώ ακόμη και η εξουδετέρωση ορισμένων μελών συμμορίας δεν έχει συνήθως άλλο αποτέλεσμα, παρά την εμφάνιση νέων συμμοριών, συχνά με συμμετοχή και αλλοδαπών (κυρίως Αλβανών και Ρωσοποντίων), που επιχειρούν έτσι να καλύψουν τα δημιουργούμενα κενά εξουσίας. Δυστυχώς, στις υποθέσεις αυτές εμπλέκονται ορισμένες φορές και επίορκοι αστυνομικοί, όπως φαίνεται ότι συνέβη πρόσφατα με απότακτο αρχιφύλακα των ΕΚΑΜ (βλ. σχετ. δημοσίευμα του Βασίλη Γ. Λαμπρόπουλου στο «Βήμα» της 10.5.1998, σελ. A58, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Τα ΕΚΑΜ, οι νονοί και οι οίκοι ανοχής». Τι κατέθεσε ο φερόμενος ως εγκέφαλος του κυκλώματος πρώην αστυνομικός), ενώ δεν είναι σπάνια και η αντίστροφη περίπτωση, να προχωρεί δηλαδή ένα αστυνομικό όργανο σε εκτέλεση «μεγαλονονών», επειδή, κατά δηλώσεις του, «τον είχε ενοχλήσει η προκλητική συμπεριφορά τους, η έπαρση και η αλαζονεία τους, καθώς και η πολυτελής ζωή τους από τα τεράστια ποσά που αποκόμιζαν από την προστασία και τους εκβιασμούς των ιδιοκτητών νυκτερινών κέντρων» (βλ. εφημερίδα «Τα Νέα» της

6.7.1996, σελ. 18· σε γενικότερο επίπεδο βλ. επίσης τα δημοσιεύματα στις εφημερίδες «Το Βήμα» της 3.12.1995, σελ. A53 και της 25.1.1998, σελ. 57 (από τον Β. Γ. Λαμπρόπουλο), καθώς και στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» -με ενδιαφέροντα, πάντοτε στοιχεία του Κώστα Κυριακόπουλου- της 13.12.1998, σελ. 107, της 6.2.1996, σελ. 21 και της 6.11.1994, σελ. 42).

Το νομοθετικό πλαίσιο με το οποίο αντιμετωπίζονται περιπτώσεις όπως οι ανωτέρω μπορεί να θεωρηθεί έως ένα βαθμό επαρκές. Πράγματι, οι πράξεις εκβίασης, εφόσον διαπράττονται κατά τους ορισμούς του άρθρου 385 παρ. 1 περ. α' ΠΚ, εφόσον δηλαδή ο εξαναγκασμός σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή επιχειρείται με σωματική βία εναντίον προσώπου ή με απειλές ενωμένες με επικείμενο κίνδυνο σώματος ή ζωής, τιμωρούνται με τις ποινές της ληστείας (κάθειρξη που μπορεί σε επιβαρυντικές περιπτώσεις να είναι και ισόβια). Επίσης ειδική πρόβλεψη υπάρχει στον νόμο από το 1976 και για τις πράξεις της παροχής «προστασίας», που, εφόσον τελούνται κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα, επισύρουν ποινή κάθειρξης μέχρι δέκα ετών (άρθρο 385 παρ. 1 περ. β'). Τέλος, η απλή πράξη εκβίασης τιμωρείται με φυλάκιση 2-5 ετών, αλλά χωρίς δυνατότητα μετατροπής ή αναστολής της ποινής (για μία ανάλυση των σχετικών διατάξεων βλ. Ιδίως Βασ. Ε. Αλεξανδρή, Το έγκλημα της εκβίασης. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 385 Π.Κ., Αθήνα/Κομοτηνή, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλας, 1995, Ιδίως σελ. 151 επ.). Πάντως, όπως επισημάνθηκε ήδη ανωτέρω, η πραγμάτωση αυτών των νομοθετικών προβλέψεων παρίσταται στην πράξη εξαιρετικά δυσχερής, λόγω του «νόμου της σιωπής» και του φόβου των αντιποίνων που διακατέχει τα θύματα των «νονών». Ίσως μόνον εάν εξασφαλιζόταν η ανωνυμία των θυμάτων που θα κατήγγελλαν με μηνύσεις τους τέτοιες πράξεις, θα ήταν εφικτή de lege ferenda η θεμελίωση κατηγορίας εναντίον εκείνων που μετέρχονται τέτοιες μαφιόζικες μεθοδεύσεις και που κατά κανόνα παραμένουν τώρα απιώρητοι.

(δ) Εξίσου αξιοπρόσεκτη μορφή οργανωμένου εγκλήματος των τελευταίων είκοσι ετών είναι η εμφάνιση «συμμοριών δολοφόνων» και «συνδικάτων του εγκλήματος», κατά τα πρότυπα ξένων χωρών.

Η πρώτη από τις συμμορίες αυτές έδρασε κατά την περίοδο Ιουλίου 1978 μέχρι Αυγούστου 1986, οπότε και αποκαλύφθηκε το έργο της. Επικεφαλής βρισκόταν ένας δικηγόρος και πρώην δήμαρχος της Νέας Χαλκηδόνας. Ο τελευταίος, σε συνεργασία με πληθώρα άλλων προσώπων (συμβολαιογράφων, δικηγόρων, δικαστικών επιμελητών κ.λπ.) εξανάγκαζε ηλικιωμένους ανθρώπους να υπογράφουν λευκά φύλλα χαρτιού, που στη συνέχεια διαμορφώνονταν σε «διαθήκες» επ' αφελεία του ίδιου και των συμμετόχων του. Οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι θανατώνονταν με πρόκληση ασφυξίας, που μπορούσε όμως να εκληφθεί και ως ανακοπή καρδιάς. Με την αποτρόπαιη αυτή μεθόδευση σκοτώθηκαν τελικά οκτώ ηλικιωμένοι. Η δίκη των 28 κατηγορουμένων που συμμετείχαν σε αυτά τα εγκλήματα ξεκίνησε τον Μάιο 1987 και διήρκεσε τρεις μήνες, οπότε εξετάσθηκαν 300 μάρτυρες. Στους έξι πρωταίτους των εγκλημάτων επιβλήθηκαν ποινές 20-25 ετών ή και ισόβιων, ενώ και από τους άλλους κατηγορούμενους σχεδόν όλοι καταδικάσθηκαν. Ανάλογες, αν και εν μέρει μειωμένες, ποινές καταγώ-

σθηκαν και στη δευτεροβάθμια δίκη, που άρχισε την 17.1.1992.

Εξάλλου, η δεύτερη συμμορία, που είχε περισσότερο τον χαρακτήρα ομάδας πληρωμένων εν ψυχρώ δολοφόνων για λογαριασμό άλλων («συμβόλαια θανάτου»), αποκαλύφθηκε την 13.5.1996, αλλά η δικαστική «κάθαρση» δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Αστυνομίας, πρόκειται για μία ομάδα που οργανώθηκε αρχικά από τον Αντώνη Δίπλα (από το 1990) και στη συνέχεια έδρασε υπό την καθοδήγηση νέων αρχηγών, του Βασίλη Σούφλα (1992-1994), του Σωτήρη Κούση (1994-1996) και, έπειτα, του ήδη συλληφθέντος την 18.1.1999 Κώστα Χιρβαντίδη (1996-1999). Στην ομάδα αυτή (εν όλω ή εν μέρει) αποδίδονται αρκετοί φόνοι κατά παραγγελία για ξεκαθάρισμα λογαριασμών (π.χ. ενός οικονομικού διευθυντή νυκτερινών κέντρων την 13.2.1993, και ενός ιδιοκτήτη σχολής οδηγών την 7.1.1994), καθώς και ληστείες τραπέζων, πρατηρίων τσιγάρων κ.λπ., που συχνά συνοδεύθηκαν και από δολοφονίες (π.χ. στην Εμπορική Τράπεζα της Ραφήνας την 10.8.1992, στην Εθνική Τράπεζα Νιγρίτας Σερρών την 5.7.1993, εναντίον πρατηριούχου τσιγάρων στα Βριλήσσια την 17.12.1993 κ.λπ.). Χάρις σε συντονισμένες ενέργειες της Αστυνομίας, πολλά από τα μέλη αυτού του συνδικάτου συνελήφθησαν κατά καιρούς στην Ελλάδα ή το εξωτερικό και εγκλείσθηκαν στις φυλακές, ενώ ορισμένα άλλα βρέθηκαν κατά καιρούς σκοτωμένα (π.χ. σε τροχαίο ατύχημα) ή παραδόθηκαν οικειοθελώς στις αρχές. Έτσι, από τα δεκατρία κατά καιρούς φερόμενα βασικά στελέχη, τα επτά βρίσκονται στη φυλακή και μόνον οι άλλοι δύο (και νεότεροι σε ηλικία) φαίνεται να διαφεύγουν ακόμη (Ανδρέας Πρίφτης και Χαρλαος Δημητρόπουλος). Ήδη με βραδείς ρυθμούς συνεχίζεται και η δικαστική αποσαφήνιση του ρόλου αυτών των ατόμων στα διάφορα εγκλήματα που τους αποδίδονται (π.χ. την 2.12.1998 καταδικάσθηκε από το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης ο Βασ. Ανδρεάδης σε κάθειρξη 15 ετών για τη συμμετοχή του στην αιματηρή ληστεία της Νιγρίτας Σερρών το 1993, ενώ περί τα μέσα Ιανουαρίου 1998 είχαν καταδικασθεί για την ίδια υπόθεση σε 25 χρόνια κάθειρξη ο Κώστας Ανδρέαδης -ανηψιός του Βασίλη- και ο Σωτήρης Κούσης) (από τα πάμπολλα δημοσιεύματα του Τύπου για τη δράση του συνδικάτου αυτού των δολοφόνων, βλ. Ιδίως εκείνα στις εφημ. «Τα Νέα» της 19.1.1999, σελ. 22-23 και της 20.12.1997, σελ. 40-41, «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 2.8.1998, σελ. 64-65 και της 21.12.1997, σελ. 88-89, «Το Βήμα» της 25.1.1998, σελ. A57, «Τύπος της Κυριακής» της 28.12.1997, σελ. 68-69, «Εξουσία» της 24.2.1997, σελ. 22 καθώς και στο περ. «Status» του Ιουνίου 1998, σελ. 90-96). Πάντως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να οργανώνονται στην Ελλάδα και σπείρες εκτελεστών από πρώην χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, με αποτέλεσμα μάλιστα να επέλθει έτσι κάθετη πτώση των τιμών στα «συμβόλαια θανάτου». Στο πλαίσιο αυτών των νέων εξελίξεων φαίνεται να εντάσσεται και η δολοφονία στη Βαρυπόμπη, την 1.2.1997, ενός Ρώσου, ονόματι Αλεξάντερ Σολόνικ, που ήταν ένας από τους πλέον καταζητούμενους επαγγελματίες δολοφόνους στην Ευρώπη (βλ. Ιδίως τα δημοσιεύματα στην εφημ. «Τα Νέα» της 14.12.1998, σελ. 18-19), καθώς και η σύλληψη, στο Μενίδι, τον Μάρτιο

1998, ενός ακόμη Ρώου επικίνδυνου εκτελεστή (βλ. «Τα Νέα» της 11.3.1998, σελ. 13).

Βεβαίως το νομοθετικό πλαίσιο για τέτοιου είδους στυγερά εγκλήματα δεν δημιουργεί προβλήματα, αφού η προβλεπόμενη ποινή για ανθρωποκτονία από πρόθεση είναι κατά βάση η ισόβια κάθειρη (άρθρο 299 παρ. 1 ΠΚ), ενώ ανάλογη ποινή απειλείται και για ληστεία που έγινε με ιδιαίτερη σκληρότητα εναντίον προσώπου ή συνεπεία της οποίας επήλθε θάνατος ή βαριά σωματική βλάβη κάποιου προσώπου (άρθρο 380 παρ. 2 ΠΚ). Αντιθέτως, προβλήματα δημιουργούνται από τον αναποτελεσματικό τρόπο οργάνωσης και φύλαξης των ελληνικών φυλακών, ως εκ του οποίου σημειώνονται αποδράσεις επικίνδυνων κακοποιών (σε μία τέτοια απόδραση από τις φυλακές Κερκύρας την 6.8.1997 κατάφεραν να δραπετεύσουν τρία από τα μέλη της δευτερης συμμορίας διολοφόνων του εγκλήματος και να συνεχίσουν έτσι για λίγο τη δραστηριότητά τους).

(ε) Μία νέα μορφή οργανωμένου εγκλήματος, που εμφανίσθηκε στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία '90, είναι η διάπραξη απαγωγών με σκοπό την είσπραξη λύτρων. Η πρώτη τέτοια περίπτωση που προκάλεσε ιδιαίτερο θόρυβο στα σύγχρονα εγκληματολογικά χρονικά ήταν η απαγωγή, στις 18.3.1990 ενός νεαρού (17χρονου) αθίγγανου από εύπορη οικογένεια, ο οποίος ασχολείται ενεργά με το ποδόσφαιρο (επρόκειτο για τον Γιάννη Τσατσάνη ή «Μαρσελίνο», όπως ήταν γνωστός στους κύκλους του) και ο οποίος βρέθηκε αργότερα σκοτωμένος. Επακολούθησαν άλλα ανάλογα κρούσματα με θύματα κυρίως ανήλικα παιδιά (π.χ. την 12.7.1991, την 14.9.1995 και την 24.1.1997) ή επιτυχημένους επιχειρηματίες (π.χ. την 15.12.1995, την 27.11.1997 και την 5.12.1998), αλλά κατά κανόνα οι δράστες συνελήφθησαν και τα θύματα (εκτός από την περίπτωση του «Μαρσελίνο» και εκείνην του επιχειρηματία Σταύρου Νικολαΐδη και της φίλης του τον Νοέμβριο 1997) δεν έπαθαν τίποτα (για τις απαγωγές στην Ελλάδα βλ. συνοπτικά και την επισκόπηση στην εφημ. «Το Βήμα» της 31.5.1998, σελ. Γ8-Γ9).

Από άποψη νομοθετικού πλαισίου η ποινή για το έγκλημα της «αρπαγής» (όπως ονομάζεται στη νομική γλώσσα η απαγωγή με την ανωτέρω έννοια, κατ' άρθρο 322 ΠΚ) είναι η κάθειρη σε 5-20 έτη για την ίδια πράξη της απαγωγής και της περιαγωγής σε ομηρία, προβλέπεται δε επαύξηση σε κάθειρη 10-20 ετών «αν η πράξη έγινε με σκοπό να εξαναγκαστεί ο παθών ή κάποιος άλλος σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή για την οποία δεν υπάρχει υποχρέωσή του» (π.χ. καταβολή λύτρων). Επομένως, η νομοθετική αντιμετώπιση είναι αρκετά αυστηρή, τούτο, δε, σε συνδυασμό με τις εγγενείς δυσχέρειες που συνοδεύουν μία πράξη απαγωγής έως την τυχόν τελική καταβολή των λύτρων, ασφαλώς λειτουργεί αποτρεπτικά στην ευρύτερη εξάπλωση αυτού του φαινομένου, τουλάχιστον επί του παρόντος.

(στ) Συναφής με τις άλλες δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος είναι και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (π.χ. εμπορία ναρκωτικών και όπλων, ληστεία, εκβίαση, αρπαγή, λαθρεμπορία, τυχρά παίγνια, σοβαρά εγκλήματα κατά της περιουσίας, τοκογλυφία, δωροδοκία κ.λπ., σύμφωνα τουλάχιστον με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία), δηλαδή το λεγόμενο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Παράγοντες που ευνόησαν αυτή

την εξέλιξη κατά τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι η στρατηγική θέση της χώρας για τη διαμετακόμιση μεγάλων ποσοστήτων ναρκωτικών μέσω της «Βαλκανικής Οδού» (υπολογίζεται ότι το 60% των «μαύρων» χρημάτων που ξεπλένονται στην Ελλάδα, δηλ. ποσό περίπου 8 τρις. δρχ. για το 1997, προέρχονται από το μεγαλεμπόριο ναρκωτικών), τα οικονομικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν στη γείτονα Αλβανία το καλοκαίρι του '97 λόγω της απάτης με τις πυραμιδικές καταθέσεις (πολλοί από τους πρωτεργάτες της απάτης, αλλά και απλοί πολίτες που ήθελαν να περισώσουν τις αποταμεύσεις τους, κατέφυγαν στις ελληνικές τράπεζες), αλλά, κυρίως, το έντονο ενδιαφέρον της αλβανικής μαφίας και της ρωσικής μαφίας να διαφυλάξουν και να ξεπλύνουν τα παράνομα κέρδη τους από εμπόριο όπλων, λευκής σάρκας κ.λπ. σε ασφαλείς περιοχές, όπως η Ελλάδα, με χρησιμοποίηση, για τον σκοπό αυτό, και των εδώ Αλβανών ή Ρωσοπόντιων λαθρομεταναστών (συνήθως οι ενέργειες γίνονται από πολυάριθμους «επαγγελματίες» διαχειριστές κεφαλαίων και όχι από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους ιδιοκτήτες των κεφαλαίων). Συνήθεις μέθοδοι ξεπλύματος «μαύρων» χρημάτων στην Ελλάδα είναι προπάντων οι «επενδύσεις» μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των κεφαλαιαγορών, δεδομένου ότι, κατά τα ισχύοντα στη χώρα μας, η αγορά μετοχών και ομολόγων δεν υπόκειται στο πόθεν έσχες ούτε ελέγχονται ή φορολογούνται τα κέρδη από τις μετοχές, έτσι ώστε ο οιοσδήποτε να μπορεί αργότερα να ισχυρισθεί ότι τα χρήματα που έχει στην κατοχή του είναι από κέρδη στο Χρηματοπιστήριο. Επίσης, άλλες μεθοδεύσεις είναι το ξέπλυμα μέσω των καζίνο (π.χ. αγοράζει κάποιος μεγάλες ποσότητες από μάρκες καζίνου και αργότερα τις εξαργυρώνει χωρίς να έχει παίξει, παρουσιάζοντας έτσι τα χρήματα αυτά ως κέρδη από τυχερά παιχνίδια), μέσω της εξαγοράς νομίμων επιχειρήσεων, που χρησιμοποιούνται ως εταιρίες-βιτρίνα και που προβαίνουν π.χ. σε αγοραπωλησίες κατοικιών και κτιρίων (τα χρήματα που θα εισπραχθούν αργότερα από τη μεταπώληση αυτών των ακινήτων θα αποτελούν νόμιμο κεφάλαιο), καθώς και μέσω της σωματικής μεταφοράς μετρητών (ιδίως ξένων τραπεζογραμματίων), που στη συνέχεια κατατίθενται σε Ελληνικές τράπεζες ως μικρού ύψους ποσά (π.χ. μέχρις ενός εκατομμυρίου) από Έλληνες συνεργούς, ώστε να μη κινούνται οι υποψίες, και αργότερα επαναπρωθούνται με νόμιμες διαδικασίες σε άλλες τραπεζικές αγορές του εξωτερικού ως νόμιμο χρήμα (για τις μεθοδεύσεις αυτές και για την όλη κατάσταση του «μαύρου» χρήματος στην Ελλάδα, βλ. ιδίως την επήσια έκθεση 1997 της αρμόδιας Ελληνικής Επιτροπής του ν. 2331/1995 προς την ειδική υπηρεσία εμπειρογνωμόνων FATF (Financial Action Task Force) του ΟΟΣΑ, της οποίας τα βασικά πορίσματα δημοσιεύθηκαν π.χ. στις εφημ. «Έλευθεροτυπία» της 27.1.1998, σελ. 18-19 και «Τα Νέα» της 26.1.1998, σελ. 42, καθώς και τις επισημάνσεις του Διεθνούς Οργανισμού Τελωνείων (WCO), όπως αυτές παρουσιάσθηκαν από την εφημ. «Τύπος της Κυριακής» της 30.11.1997, σελ. 42).

Είναι προφανές ότι ο περιορισμός του ξέπλυματος «μαύρων» χρημάτων θα αποτελούσε καίριο χτύπημα για το οργανωμένο έγκλημα, αφού δεν θα μπορούσαν έτσι να αξιοποιηθούν κατά τον επιθυμητό τρόπο τα παράνομα κέρδη που αποκομίζονται από τέτοιες δραστηριότητες. Θα

ίτιαν δηλ. σαν να περιορίζοταν το οξυγόνο με το οποίο συντηρούνται στη ζωή αυτές οι δραστηριότητες. Γ' αυτό και από πλευράς νομοθετικής πολιτικής, ήδη περί τα τέλη της δεκαετίας '80 προβλέφθηκε σχετική διάταξη στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών (Βιέννη, 20.12.1988) «κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών» (άρθρο 3 παρ. 1 περ. β' του Ν 1990/1991, με τον οποίο επικυρώθηκε η ανωτέρω Σύμβαση από την Ελλάδα), ενώ στις αρχές της δεκαετίας '90 πρωθήθηκε προς επικύρωση από το Συμβούλιο της Ευρώπης Σύμβαση για το θέμα αυτό (από 8.11.1990) και την 10.6.1991 εκδόθηκε σχετική Οδηγία από το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων «για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες» (91/308/EOK). Για τις εξελίξεις αυτές βλ. Ιδίως Jean - Louis Héraill / Patrick Ramael, *Blanchiment d' argent et crime organise. La dimension juridique*, Paris: P.U.F., 1996. Ενόψει των εξελίξεων αυτών, θεσπίσθηκε στην Ελλάδα, ως άρθρο 394α του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 5 Ν 2145/1993) μία σχετική ποινική διάταξη, η οποία, όμως, λόγω των ατελειών της, αντικαταστάθηκε δύο χρόνια αργότερα, με τον Ν 2331/1995 (όπως ισχύει μετά την τροποποίηση του από το άρθρο 6 Ν 2515/1997), από ολόκληρο πλέγμα ποινικών διατάξεων (με ποινές κάθειρξης 5-10 ετών) και διοικητικών ρυθμίσεων (για μία κριτική αξιολόγηση αυτής της νομοθεσίας βλ. Ιδίως τις μελέτες του Γεωργ. Ρήγου, στην «Ελληνική Δικαιοσύνη» 37:1996, σελ. 261-266, του Λαν. Βασλακόπουλου στα «Ποινικά Χρονικά» 46:1996, σελ. 1361-1373 και του Γ. Τραγάκη στο βιβλίο του «Οργανωμένο Έγκλημα και Ξέπλυμα Χρήματος», Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, ενώ χρήσιμες είναι και ορισμένες παλαιότερες εργασίες, π.χ. του Στ. Αλεξιάδη στον «Αρμενόπουλο» 46 (1992), σελ. 1-6 και του Θ. Γιαννόπουλου στα «Ποινικά Χρονικά» 43 (1993), σελ. 1238-1249). Ωστόσο στην πράξη η αντιμετώπιση του προβλήματος έγινε με χαλαρότερους ρυθμούς και είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μόλις την 31.1.1997 συγκροτήθηκε σε σώμα το βασικό όργανο, υπό την προεδρία Εφέτη, που επιβλέπει στην εφαρμογή αυτού του νόμου (βλ. «Καθημερινή» της 9.2.1997, σελ. 20). Επίσης και οι τράπεζες φαίνεται να επιδεικνύουν κάποια διστακτικότητα στην εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του νόμου, δεδομένου ότι εάν οι έλεγχοι γίνουν ιδιαίτερα πιεστικοί ή παραβιάζεται εύκολα το τραπεζικό απόρρητο, υπάρχει κίνδυνος πολλοί μεγάλοι επιχειρηματίες να μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους σε άλλες χώρες με λιγότερους ή ανύπαρκτους ελέγχους, όπως π.χ. στις Σεϋχέλλες, τις Μπαχάμες, την Ελβετία, την Ταϊλάνδη και την Τουρκία. Πάντως από την Τράπεζα της Ελλάδας λαμβάνονται κατά καιρούς διάφορα μέτρα, ώστε να καθίσταται εφικτός ο έλεγχος του προβλήματος (π.χ. να ζητείται η ταυτότητα του πελάτη όταν η συναλλαγή στην τράπεζα υπερβαίνει τα 4,5 εκατομμύρια δρχ. -πρβλ. εφημ. «Τα Νέα» της 27.11.1997, σελ. 61).

(ζ) Ως αναπτυσσόμενη μορφή οργανωμένου εγκλήματος μπορεί να χαρακτηρισθεί και η τέλεση απάτης εναντίον των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τρεις είναι οι χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις αυτής της αθέμιτης δραστηριότητας, τουλάχιστον για τα ελληνικά δεδομένα: Πρώτον, ψευδής παρουσίαση της πραγματικότητας (π.χ. με ψευδή

παραστατικά στοιχεία), κατά τρόπον ώστε να αποφευχθεί η καταβολή αντισταθμιστικών εισφορών υπέρ της ΕΟΚ που οφείλονται όταν ένα προϊόν από χώρα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης εισάγεται σε χώρα που ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μία πολύκροτη υπόθεση εντασσόμενη σε αυτή τη θεματική είναι η λεγόμενη υπόθεση του γιουγκοσλαβικού καλαμποκιού, που απασχόλησε τόσο το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην απόφασή του της 21.9.1989 (υπ' αριθμ. 68/88) (βλ. συλλογή Νομολογίας Ευρωπ. Δικαστηρίου 1989-7, σελ. 2965-2988), όσο και τα Ελληνικά ποινικά Δικαστήρια (βλ. π.χ. απόφ. ΑΠ 610/1994, «Ποινικά Χρονικά», 44 (1994), 749-759 -ανάλογη μεθόδευση υπήρξε και στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η ΑΠ 211/1992, «Ποινικά Χρονικά» 42 (1992), 414-416). Δεύτερον, αντιστρόφως, ενέργειες εξαπάτησης (π.χ. υποβολή πλαστής φορτωτικής) κατά τρόπον ώστε να επιτευχθεί η παράνομη είσπραξη επιδοτήσεων για εξαγωγή ενός ευρωπαϊκού προϊόντος σε χώρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στην πραγματικότητα, όμως, το αγαθό εξάγεται σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Μία χαρακτηριστική υπόθεση με αυτό το αντικείμενο αντιμετώπισε η υπ' αριθμ. 2867/1992 απόφαση του Εφετείου Αθηνών («Ποινικά Χρονικά» 43 (1993), 1167-1173, πρβλ. και το λεγόμενο σκάνδαλο της «Ελαιουργικής» στην Ελευθεροτυπία της 31.10.1992, σελ. 29). Και τρίτον, απατηλές ενέργειες προς είσπραξη επιδότησης για την «πριμοδότηση» ενός προϊόντος ή για την εκτέλεση ενός προγράμματος (π.χ. δημοσίου έργου, αγροτικού αναπτυξιακού έργου ή εκπαιδευτικού προγράμματος), που όμως τελικά δεν πραγματώνεται καθόλου ή δεν πραγματώνεται σύμφωνα με τους όρους κατά τους οποίους δόθηκε η επιδότηση. Και τα φαινόμενα αυτά έχουν απασχολήσει κατά καιρούς τα Ελληνικά Δικαστήρια (π.χ. ΣυμβΑΠ 803/1991, «Ποινικά Χρονικά», 41 (1991), 1184-1185 και ΣυμβΑΠ 1414/1985, «Ποινικά Χρονικά» 36 (1986), 307-309) και τον Ελληνικό Τύπο (για απασθαλίες σε θέματα επιδοτήσεων ελαιοιλάδου βλ. π.χ. τα δημοσιεύματα στην εφημ. «Ελευθεροτυπία» της 6.9.1992, σελ. 6-7 και της 13.6.1993, σελ. 52-53· επίσης, για «σεμινάρια - μαϊμούδες», μέσω των οποίων εισπράχθηκαν κονδύλια της Ε.Ε. για επιμόρφωση ανέργων, βλ. Ιδίως τα δημοσιεύματα στο «Βήμα» της 4.8.1991, σελ. Δ8 και του «Ελεύθερου Τύπου» της 17.2.1995, σελ. 23).

Το νομοθετικό πλαίσιο μέσω του οποίου αντιμετωπίζονται από τα Ελληνικά Δικαστήρια οι ανωτέρω περιπτώσεις είναι από άποψη ποινικής καταστολής επαρκές, δεδομένου ότι εφαρμόζεται συνήθως ένας συνδυασμός διατάξεων περί λαθρεμπορίας (Ν 1165/1918 όπως ισχύει), απάτης (άρθρο 386 ΠΚ), ψευδούς βεβαίωσης (άρθρο 242 ΠΚ), πλαστογραφίας (άρθρο 216 ΠΚ) και του νόμου για τους καταχραστές Δημοσίου (Ν 1608/1950), με προβλεπόμενες ποινές ακόμη και σε βαθμό κακουργήματος. Ωστόσο, σοβαρά νομικά προβλήματα γεννήθηκαν από το κατά πόσον οι διατάξεις αυτές μπορούν να εφαρμόζονται και για την προστασία μη ελληνικών εννόμων αγαθών, όπως είναι ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα συναφή με αυτόν κοινοτικά συμφέροντα. Η ελληνική νομολογία έκρινε ότι στις συναφείς περιπτώσεις «ευρωπαϊτής» οι απατηλές ενέργειες κατευθύνονται εξίσου και κατά των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και κατ' εκείνων της Ελλάδας, δεδομένου ότι η τελευταία είναι υποχρεωμένη, εφόσον

συμβούν τέτοιες ενέργειες ιδιωτών, να καταβάλει τις αντισταθμιστικές εισφορές εντόκως προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με το άρθρο 13 του Κανονισμού υπ' αριθμ. 2727/1975 (πρβλ. σχτ. μελέτη του *Eu. Kasalidá* στη «Δίκη», 27 (1996), 1230-1232). Ωστόσο, η άποψη αυτή εμφανίζει δογματικά προβλήματα, γι' αυτό και είχε υποστηριχθεί ότι θα έπρεπε να υπάρχει μία ad hoc νομοθετική ρύθμιση του προβλήματος, σύμφωνα και με τις αντίστοιχες προβλέψεις της Συνθήκης του Μααστρίχτ, άρθρο 209α παρ. 1 (στην Ελλάδα: N 2077/1992), κατά το οποίο «τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα δια μέτρα καταπολέμησης της απάτης κατά των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας, με εκείνα που λαμβάνουν για την καταπολέμηση της απάτης κατά των ιδίων οικονομικών συμφερόντων» [πρβλ. *Nestor Courakis, Greece: Coping with EU Fraud*, στην *Journal of Financial Crime*, 4, July 1996, 78-84, Χρ. Μυλωνόπουλος, Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, «Υπερ», 1991, 1061-1077 και Όλγ. Τσόλκα, Ζητήματα αντεγκληματικής πολιτικής στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Τάξης, εις N. E. Κουράκη (εκδ. επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα / Κομοτηνή, εκδ. A. N. Σάκκουλας, 1994, 191-203, βλ. γενικότερα και τις μελέτες των Καθηγητών *Ulrich Sieber* στην «Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft», 103:1991, σελ. 957-979, *Klaus Tiedemann* στη «Neue Juristische Wochenschrift» 1993, σελ. 23-31 και *Hans-Heinrich Jescheck*, Δυνατότητες και Όρια ενός Ποινικού Δικαίου για την προστασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ποινικά Χρονικά» 47 (1997), 481-492, καθώς και το έργο των *Jean Pradel / Geert Corstens, Droit pénal européen*, Paris: Dalloz, 1999, ιδίως σελ. 427 επ.).] Εντωμεταξύ, η Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβε διάφορα διοικητικά μέτρα για τον καλύτερο συντονισμό της δράσης των κρατών - μελών της σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της από απάτες, κατ' εφαρμογή του άρθρο 209α παρ. 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ (πρόκειται κυρίως για τη λειτουργία της UCLAF, δηλαδή της Υπηρεσίας Συντονισμού για την Καταπολέμηση της Απάτης) (βλ. ιδίως τα ενδιαφέροντα δημοσιεύματα στην εφημ. «Το Βήμα» της 28.6.1992, σελ. E2, της 12.3.1995, σελ. E1 και E3, της 14.5.1995, σελ. E2, της 21.5.1995, σελ. E6 και της 4.6.1995, σελ. E3). Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε τον Κανονισμό 2988/18.12.1995 του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινότητων L 312/1-4), επιπλέον, δε, προετοίμασε μέσω εμπειρογνωμόνων ένα ενδιαφέρον σχέδιο ποινικών διατάξεων για το θέμα (το λεγόμενο «*Corpus Juris*»), που (σως αποτελέσει τη βάση για τη μελλοντική εναρμόνιση των βασικών ποινικών κωδικοποιήσεων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης [βλ. τη μετάφραση του εν λόγω σημαντικού έργου στα Ελληνικά (με επιμ. της Αθαν. Συκιώτου - Ανδρουλάκη και πρόλογο του Διον. Σπινέλλη), που φέρει τον τίτλο: Προς ένα Ευρωπαϊκό Δικαστικό Χώρο. *Corpus Juris* ποινικών διατάξεων για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπό τη διεύθυνση της Mireille Delmas - Marty, Αθήνα: Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εκδ. A.N. Σάκκουλα, 1999]).

(η) Στο μεταίχμιο του εννοιολογικού πυρήνα περί οργανωμένου εγκλήματος βρίσκεται το έγκλημα της τρομοκρατίας, το οποίο, λόγω της ιδεολογικής και μη καθαρά κερδοσκο-

πικής του διάστασης, άλλοτε μεν θεωρείται ως οργανωμένο έγκλημα και άλλοτε όχι. Βεβαίως, μέσα στο πλαίσιο του διευρυμένου ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα που τέθηκε στην αρχή αυτής της ανάλυσης ως εργαλείο εργασίας, η μελέτη της τρομοκρατίας μπορεί άνετα να αποτελέσει εδώ αντικείμενο έρευνας, ώστε να δοθεί έτσι μία σφαιρική εικόνα του τι είναι οργανωμένο έγκλημα. Πέρα από αυτό, όμως, η σύντομη έστω παρουσίαση του προβλήματος της τρομοκρατίας στις επακολούθιούσες αναπτύξεις έχει χρησιμότητα και από μία άλλη πλευρά, να κατανοηθούν δηλαδή καλύτερα οι νομοθετικές πρωτοβουλίες που αναλήφθησαν κατά καιρούς στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και που, στην τελευταία τουλάχιστον φάση, το 1990, συσχετίσθηκαν ευθέως με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Τρομοκρατικές ενέργειες από οργανωμένες ομάδες υπό καθεστώς Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας καταγράφονται στην Ελλάδα μόλις κάποιους μήνες μετά την κατάρρευση του Στρατιωτικού Καθεστώτος και συγκεκριμένα την 29.4.1975, οπότε οκτώ αμερικανικά αυτοκίνητα καίγονται στην Ελευσίνα από τον Ε.Λ.Α. Κύριος φορέας αυτών των ενεργειών, από τις οποίες επλήγησαν διάφοροι πολιτικοί, δικαστικοί και οικονομικοί στόχοι (βουλευτές, δικαστές, εκδότες εφημερίδων, τραπεζίτες, επιχειρηματίες, αστυνομικοί, αξιωματούχοι της αμερικανικής CIA και Τούρκοι διπλωμάτες), εμφανίζεται η «Επαναστατική Οργάνωση της 17 Νοέμβρη». Περί τα 20 θύματα έχασαν τη ζωή τους από αυτές τις ενέργειες κατά τα τελευταία 25 χρόνια, έπειτα από επιθέσεις με περίστροφα, βόμβες και ρουκέτες, ενώ πολλοί ήσαν εκείνοι που κινδύνευσαν ή τραυματίσθηκαν από τις επιθέσεις αυτές. Παρά τις εκάστοτε κινητοποιήσεις της αστυνομίας, ακόμη και σε συνεργασία με άλλες αρχές της αλλοδαπής, παρά τις κατά καιρούς θεσπίσεις δρακόντειων νόμων κατά της τρομοκρατίας και παρά τις προκρύξεις, με τις οποίες η οργάνωση κατά κανόνα δίνει το σαφές στίγμα για τους πολιτικούς και ιδεολογικούς σκοπούς της κάθε τρομοκρατικής της ενέργειας, όμως, ούτε ένα μέλος αυτής της οργάνωσης δεν κατέστη δυνατόν ακόμη να εντοπισθεί και να δικασθεί, σε αντίθεση με άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις της Ευρώπης, που έχουν από καιρό εξαρθρωθεί (π.χ. στη Γερμανία και την Ιταλία). Για την εξήγηση αυτής της περίεργης, πράγματι, εξέλιξης στην Ελλάδα θα μπορούσε να επικαλεσθεί κανείς όχι μόνο την άρτια, όπως φαίνεται, οργανωτική λειτουργία αυτής της ομάδας και τις γνωστές, από άποψη τεχνολογίας, αδυναμίες της Αστυνομίας στην εξιχνίαση σοβαρών εγκλημάτων (έστω και αν τα στελέχη της πράπτουν το κατά δύναμη), αλλά επιπλέον και τη διαφαινόμενη απροθυμία της ελληνικής κοινής γνώμης να βοηθήσει στον τομέα αυτό το έργο των διωκτικών αρχών. Πράγματι, σύμφωνα με δημοσκόπηση που διενεργήθηκε παλαιότερα από το περιοδικό «*Eva*» (14.7.1988, σελ. 24-28), μόνο 53,7% όσων απάντησαν ότι καταγγέλλαν «σύγουρα» στην Αστυνομία κάτι που θα ήξεραν για τους τρομοκράτες της «17 Νοέμβρη», ενώ ένα άλλο 19,7% απάντησαν ότι πιθανόν («μάλλον ναι») θα έκαναν κάτι τέτοιο. Εξάλλου, μόλις 43,9% των απαντησάντων θεώρησαν ότι οι τρομοκρατικές δραστηριότητες αυτής της οργάνωσης «αποτελούν σοβαρό κίνδυνο για τη Δημοκρατία». Μέσα στο πλαίσιο αυτής της νοοτροπίας δεν είναι, λοιπόν, δυσεξήγητο το γεγονός ότι κατά την περίοδο

1975-1994 καταγράφηκαν από την Αστυνομία στη χώρα μας 461 τρομοκρατικές επιθέσεις προερχόμενες από τη «17 Νοέμβρη», τον «Επαναστατικό Λαϊκό Αγώνα - Ε.Λ.Α.» και άλλες παρεμφερείς οργανώσεις, αν και ορισμένες από τις επιθέσεις αυτές αφορούσαν ειδικότερα το ξεκαθάρισμα λογαριασμών μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων (βλ. Μαίρης Μπόση, Ελλάδα και Τρομοκρατία, Εθνικές και Διεθνείς Διαστάσεις, Αθήνα/Κομοτηνή, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλας, 1996, 250-275 και 122 επ. -πρβλ. Π. Καμμένου, Τρομοκρατία. Θεωρία και Πρακτική, Αθήνα : Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1992, σελ. 428 επ. και τα σχετικά δημοσιεύματα π.χ. στην εφημερίδα «Το Βήμα» της 8.5.1988, σελ. 32-33, της 28.4.1991, σελ. 24-25 και της 5.5.1991, σελ.30).

Όπως αναφέρθηκε ήδη ακροθιγώς ανωτέρω, για τη νομοθετική αντιμετώπιση του προβλήματος της τρομοκρατίας θεσπίσθηκαν κατά καιρούς δύο δρακόντειοι νόμοι. Η νομοθετική αυτή πρωτοβουλία, που και τις δύο φορές προήλθε από κεντροδεξείς κυβερνήσεις (1978 και 1990), για να ακυρωθεί στη συνέχεια από κυβερνήσεις της κεντροαριστεράς (1983 και 1993, αντίστοιχα), οφειλόταν όχι μόνο στην προσπάθεια να αναπληρωθούν έτσι με αυστηρές ποινικές προβλέψεις οι οργανωτικές αδυναμίες των επιφορτισμένων με το πρόβλημα κρατικών υπηρεσιών, αλλά και στην επίδραση από ένα γενικότερο κλίμα αντιμετώπισης του προβλήματος με νομοθετικά μέσα σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο πρώτος από τους δύο «αντιμοκρατικούς νόμους», που έφερε τον τίτλο «Νόμος περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του Δημοκρατικού Πολιτεύματος», ψηφίσθηκε το 1978 (Ν 774/4.5.1978) κατ' επίδραση του αντίστοιχου ιταλικού νόμου υπ' αριθμ. 152/22.5.1975 («Disposizioni a tutela dell'ordine pubblico») και του γερμανικού της 18.8.1976 («zur Bekämpfung des Terrorismus»). Ο νόμος αυτός κατακρίθηκε από την αντιπολίτευση ότι είχε έντονο πολιτικό χαρακτήρα, ότι φαλκίδευε βασικές δικονομικές εγγυήσεις και δικαιώματα υπέρ του κατηγορούμενου, καθώς και ότι προέβλεπε αυστηρότατες ποινές (που μπορούσαν να φθάσουν έως τα 20 χρόνια κάθειρξης) για την απλή κατάρτιση μιας τρομοκρατικής ομάδας ή συμμετοχή σ' αυτήν, χωρίς να ορίζει πουθενά με ακρίβεια το τι είναι μία τρομοκρατική ομάδα (βλ. τα «Πρακτικά της Βουλής» με τις σχετικές συζητήσεις: 3.4.1978, σελ. 2400 επ., και 10.4.1978, σελ. 2404 επ., καθώς και τις μελέτες του Γ.Α. Μαγκάκη στο «Νομικό Βήμα» 28 (1980), σελ. 1018-1022 και του I. Μανωλεδάκη στον «Αρμενόπουλο» 35 (1981) (γνμδ.), σελ. 366-368). Είναι αλήθεια ότι τα δικαστήρια επεχείρησαν με διάφορους τρόπους να αναπληρώσουν το κενό και να δώσουν ένα ορισμό της «τρομοκρατικής οργάνωσης» (βλ. π.χ. την εισαγγελική πρόταση στην υπ' αριθμό 1110/1981 απόφαση του Άρειου Πάγου, «Ποινικά Χρονικά» 32 (1982), σελ. 418 και «Νομικό Βήμα» 29 (1981), σελ. 1602-πρβλ και τις λοιπές δικαστικές αποφάσεις που αναφέρονται στη μελέτη N. Κουράκη, «Σκέψεις για το πρόβλημα της σύγχρονης τρομοκρατίας», εις: του ίδιου, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, Αθήνα/ Κομοτηνή, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, 1991, τ. Α', σελ. 179-187:180). Ωστόσο, ο νόμος δεν κατάφερε να ξεφύγει από το στενό πλαίσιο των πολιτικών αντεγκλήσεων και, με την αλλαγή της κυβέρνησης το 1981, δρομολογήθηκε η κατάργησή του, που τελικά συντελέσθηκε με τον Ν 1366/1983. Πάντως η κατάργηση αυτή αντισταθμίστηκε εώς ένα βαθμό με τη βελτίωση και ενίσχυση σειράς υφι-

σταμένων ποινικών προβλέψεων του Ποινικού Κώδικα που εντάσσονται στο κεφάλαιο του για τις «προσβολές του πολιτεύματος» (άρθρα 134 επ. ΠΚ) και που απειλούν αυστηρές ποινές όταν οι τρομοκρατικές ενέργειες προσλαμβάνουν τον χαρακτήρα πράξεων εσχάτης προδοσίας κ.λπ.

Στον δεύτερο από τους αντιμοκρατικούς νόμους, που ψηφίσθηκε το 1990 (Ν 1916/28.12.1990), διαπιστώνεται έκδηλη η προσπάθεια να αποφευχθούν τα λάθη του προηγουμένου. Γι' αυτό και αφενός δεν υπήρξαν καθόλου ονομαστικές αναφορές σε «τρομοκρατικές οργανώσεις», αφετέρου δε, διευρύνθηκε το πλαίσιο εφαρμογής του και σε ορισμένα άλλα αδικήματα, πέραν των παραδοσιακά σχετιζόμενων με την τρομοκρατία (π.χ. εμπρησμός, εμπορία ναρκωτικών), έτσι ώστε να διοθεί η εικόνα ότι επρόκειτο για μία ευρύτερη νομοθετική πρωτοβουλία προς καταπολέμηση, συνολικά, του οργανωμένου εγκλήματος. Μάλιστα, ακόμη και ο τίτλος του νόμου αυτού εκινείτο προς την ίδια κατεύθυνση: «Νόμος για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα». Όπως και στον προηγούμενο νόμο, έτσι και εδώ προβλέφθηκαν διαιτέρα βαριές ποινές, που έφθαναν ακόμη και σε κάθειρξη είκοσι ετών, απλώς και μόνο διότι δύο ή περισσότερα άτομα θα συγκροτούσαν ή θα συμμετείχαν σε ομάδα που θα επεδίωκε να διαπράξει κατ' εξακολούθηση ή σωρευτικά κάποιο σοβαρό έγκλημα (ανεξάρτητα από τη διάπραξη ή όχι αυτού του εγκλήματος). Επίσης, ποινές μεταξύ 3 μηνών και 5 ετών απειλήθηκαν και για εκείνους από τον χώρο των ΜΜΕ που, παραβιάζοντας σχετική εισαγγελική απαγόρευση, θα δημοσίευαν ή θα μετέδιδαν πλήρως το κείμενο μιας προκήρυξης από τρομοκρατική οργάνωση. Τέλος, ο νόμος περιέλαβε και διατάξεις δικονομικού χαρακτήρα για μία ταχύτερη και αποτελεσματικότερη, κατά την άποψη των συντακτών του, ολοκλήρωση της όλης διαδικασίας σε ανακριτικό και δικαστικό επίπεδο (π.χ. διεύρυνση της διάρκειας του αυτόφωρου εγκλήματος σε τέσσερις ημέρες αντί για δύο), με αποτέλεσμα όμως να περιορίζονται έτσι ουσιωδώς τα δικαιώματα του κατηγορουμένου.

Βεβαίως οι αντιδράσεις της αντιπολίτευσης στον νόμο αυτό ήταν οξύτατες κατά τη διάρκεια της συζήτησής του στη Βουλή (βλ. «Πρακτικά της Βουλής» της 10.12.1990, σελ. 4548 επ. και της 12.12.1990, σελ. 4653 επ.), ενώ αρνητική υπήρξε και η αντιμετώπιση από μεγάλο μέρος επιστημόνων (βλ. π.χ. σχετικές μελέτες στο περιοδικό «Υπεράσπιση» 1991, σελ. 979-1021). Και μολονότι η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής θεώρησε ότι ορισμένες από τις διατάξεις του νόμου ήταν «օριακής συνταγματικότητας» (βλ. Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, Εκθέσεις των ψηφισθέντων νομοσχεδίων, τ. III, Αθήνα, 1992, σελ. 187-206), όμως ούτε η Υπηρεσία αυτή ούτε και τα Δικαστήρια που επιλήφθησαν στη συνέχεια σχετικών υπόθεσεων για δημοσίευση τρομοκρατικών προκηρύξεων σε εφημερίδες, θεώρησαν ότι ο νόμος ήταν αντισυνταγματικός και περιοριστικός των ελευθεριών του Τύπου (Συμβ. Πλημμελειοδικών Λάρισας, απόφαση υπ' αριθμ. 1074/1992, στην «Υπερά» 1993, 351-361 και Πλημμελειοδικείο Αθηνών, απόφαση υπ' αριθμ. 49426/1991, «Νομικό Βήμα» 40 (1992), 337-339). Πάντως, με την αλλαγή της κυβέρνησης, το 1993, συνέβη και πάλι ό,τι και με τον προηγούμενο αντιτρομοκρατικό νόμο, δηλαδή η πλήρης κατάργησή του.